

טוב ציפור קוליברי אחת ביד אבל לא על שטר!

מאת: פנחס בר-זאב

בשנת 2000 הכניס הבנק המרכזי של אנגליה – Bank of England – למחזור, את השטר הנוכחי בערך 10 לירות סטרלינג, המוקדש לחוקר הטבע צ'ארלס דארווין (1809-1882), אבי תורת האבולוציה. אחד מרגעי השיא של הקריירה של דארווין הייתה הצטרפותו למסע מחקר מקיף של הגיאולוגיה והטבע מסביב לעולם. במסעו על הספינה "ביגל" שנערך כחמש שנים מ-1831 עד 1835 חקר דארווין לעומק את עולם החי והצומח של חופי דרום-אמריקה, ובפרט של איי גאלאפגוס ליד חופה של אקוודור. תוצאות מסעו ומחקריו שפורסמו לראשונה בספרו "המסע של הביגל" היוו היסוד העיקרי לגיבוש תורת האבולוציה שראתה אור בספר "מוצא המינים" בשנת 1859. ספר זה הפך אותו בין לילה לאחד המדענים המפורסמים בכל ההיסטוריה. בשנת 2002 הוכרז צ'ארלס דארווין במשאל-עם של ה-BBC למספר 4 ברשימת "הבריטים הגדולים ביותר בכל הזמנים", אחרי המדינאי האגדי וינסטון צ'רצ'יל, מהנדס הרכבות איסמברד ברונל ו...הנסיכה דיאנה; אך לפני ויליאם שייקספיר, אייזק ניוטון והמלכה אליזבת הראשונה.

עם זאת הפכה תורת האבולוציה לאחת התיאוריות המדעיות השנויות ביותר במחלוקת עד עצם היום הזה. תורתו של דארווין עוותה וסולפה על ידי "מדענים" גרמניים כבר במאה ה-19 ונוצלה על ידי המשטר הנאצי במטרה להוכיח את קיומו כביכול של "הגזע הארי עליון" מול גזעים נחותים, והשאר היסטוריה.

בגב השטר מופיעים דיוקנו של צ'ארלס דארווין, הספינה "ביגל" וכלים ששימשו אותו במחקריו, וכן ציור של ציפור הקוליברי (hummingbird – trochilidae) שלכאורה חקר בביקורו באיי

גאלאפגוס. בשנת 2009 חוגגת בריטניה מאתיים שנה להולדתו, וההכנות לאירוע זה ככל הנראה העירו מספר חוקרי טבע ועיתונאים מתרדמתם של שמונה שנים, בטווענם כי חלה טעות ענקית בעיצוב גב השטר: ציפור הקוליברי שמעטרת במלוא תפארתה את השטר אינה מצויה כלל באיי גאלאפגוס! יתר-על-כן, דארווין כלל לא חקר ציפורים ממשפחת הקוליבריים במסעו מסביב לעולם; לא באיי גאלאפגוס, לא באיזורים אחרים בדרום-אמריקה, ואף לא בשום מקום אחר לאורך מסלול מסעו מסביב לעולם ולראייה, ציפור זו אינה מוזכרת כלל באף אחד מספריו ומחקריו.

כיצד הגיעה ציפור הקוליברי לצד הגב של שטר ה-10 לירות סטרלינג? דארווין אכן חקר משפחות ציפורים שונות במסעו ובפרט באיי גאלאפגוס, כמו ציפורים ממשפחת החקיינים (mockingbirds – mimidae) וציפורי דרוור (passerine – finches), אך המרחק הזואולוגי בין ציפורים אלו לבין הקוליברי על השטר הינו רב, לטענת פרופסור סטיב ג'ונס מהקולג' האוניברסיטאי בלונדון. הפרופסור לביולוגיה אף הרחיק לכת במאמר בעיתון Observer הלונדוני בנובמבר 2008, באומרו כי החלטת הבנק המרכזי לאייר את השטר עם ציפור קוליברי הייתה "שטות" וש"השטרות בהם אנו נותנים את אמוננו מספרים לנו שקרים על האבולוציה". פנייתו של פרופסור ג'ונס לדובר הבנק נותרה ללא מענה, ועל פניית העיתון השיב הדובר כי "הקוליברי מצוי בשכיחות גבוהה יחסית באיזור איי גאלאפגוס". כאמור, טענה זו של ה-Bank of England נשללת על ידי הביולוגים.

אז מדוע בחר מעצב השטר דווקא בציפור הקוליברי ולא באחד הזנים האחרים שהוזכרו לעיל? "אולי המעצב פשוט היה חובב ציפורי קוליברי", הגיב הפרופסור בזילזול, "כל סיפור הקוליברי מבוסס על פיקציה!" הטעות האיומה על גבי השטר בעריך 10 לירות סטרלינג זכתה לפרסום שמונה שנים לאחר הנפקתו. אולם, כיד המקרה יזכה צ'ארלס דארווין לשיקום כבודו האבוד ממש בימים אלה, כי ב-2009 חוגגת בריטניה 200 שנה להולדתו. ו-150 שנה לפרסום ספרו "מוצא המינים". לכבוד מעמד חגיגי זה נערכות תערוכות על חייו ופועלו בכל רחבי הממלכה המאוחדת, ולנו האספנים מחכה הפתעה נומיסמטית: הנפקת מטבע מחזור דו-מתכתי בעריך 2 לירות סטרלינג המוקדש לדארווין והנושא את דיוקנו בצד הגב. לצדו מופיעה דמותה של hominoid, קרוב משפחה שלנו – homosapiens – לפי תורת האבולוציה.

מדוע קוף? אולי למי מאתנו שצפה בסרט "משפט הקופים" עם ספנסר טרייסי (1960) יש תשובות?